

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 133 2012

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Otto Fischer (uppsatser) och Jerry Määttä (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Magnus Bergvalls Stiftelse och Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2013 och för recensioner 1 september 2013. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Uppsatsförfattarna erhåller digitalt underlag för särtryck i form av en pdf-fil.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förordande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978-91-87666-32-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2013

långsiktig och kollektiv process inom forskarsamhället och rimligen bygga på en flerskiktad analys av olika typer av genomslag, liknande metoderna i motsvarande litteratursociologiska undersökningar av litterära framgångsfaktorer. Förslagsvis skulle en sådan undersökning för humaniora omfatta: produktivitet, publiceringskanal, antal recensioner som forskarens verk i bokform får (med innehållsanalys) i det inomakademiska respektive allmänpublicistiska systemet, annat medialt genomslag, citeringar, senare genomslag i undervisningsantologier, kurslistor och litteraturhistoriska översiktsverk (allt efter prestige-nivå).

Bibliometrins insikt är att genomslag för forskning är en mätbar social process, men forskningsadministratörernas tankefel är att de tror att enbart citeringsanalys kan fånga detta inom ett publicistiskt extrovert område som humaniora. Björn Hammarfelt avvisar sådana tankar med hög trovärdighet, men påminner samtidigt om bibliometrins användbarhet för vetenskapshistoriska och vetenskaps-sociologiska analyser på en annan intellektuell nivå än utvärderingarnas. Rätt använd är bibliometrin humanioras vän, inte dess fiende.

Johan Svedjedal

Interdisciplinary Approaches to Twilight. Studies in Fiction, Media, and a Contemporary Cultural Experience. Red. Mariah Larsson & Ann Steiner. Nordic Academic Press. Lund 2011.

Litteratur om vampyrer och andra monster har under det senaste decenniet bitit sig fast i den svenska litteraturvetenskapen. Vampyrlitteratur avhandlas i studentuppsatser, symposier och forskningsprojekt. Vampyren är dock en gammal litterär figur och del i ett mytologiskt demogalleri. Monster och andra omänskliga varelser har ofta fått representera det okända, det hotfulla och fått stå som symboler för döden i sagor och sägner. I dagens populärkultur frodas vampyrer, zombies och andra fantastiska varelser, och sagorna om Rödluvan och Snövit har filmatiserats i moderniserade versioner riktade till en vuxen publik. Forskningen är i det här fallet tämligen snabb med att uppfatta och börja kartlägga denna trend, vilket inte minst har visat sig i en nyutkommen antologi, *Interdisciplinary Approaches to Twilight. Studies in Fiction, Media, and a Contemporary Cultural Experience*. Det rör sig om en översikt av det mediala fenomen som Ste-

phenie Meyers fyra romaner om kärlekshistorien mellan en ung tonårsflicka och en vampyr har gett upphov till.

Antologin ompänner en mängd olika läsningar av Twilightfenomenet och dess syfte är att belysa det hela ur ett interdisciplinärt perspektiv. Analyser med utgångspunkt i Meyers romaner och filmatiseringarna av dessa samsas med analyser som bland annat behandlar ett reportage i ett livsstilsmagasin, fanfiction och vampyren som religiöst fenomen i dagens samhälle. Litteratursociologiska, filmvetenskapliga och feministiska ansatser (för att endast nämna några) står att finna bland uppsatserna.

I introduktionen ger redaktörerna, filmvetaren Mariah Larsson och litteraturvetaren Ann Steiner, en tydlig bild av Twilightfenomenets gigantiska omfattning och popularitet. Antologins åtskiljande av *Twilight* och *Twilight* är talande i detta fall. I de fall då analysobjektet skrivits kursiverat är det endast den första av de skönlitterära romanerna i Meyers serie som avses, eller filmatiseringen av denna. Utan kursivering ompänner det hela fenomenet (de skönlitterära verken, filmerna, fanvärlden, marknaden med mera). Den första romanens titel har alltså gett namn åt en hel värld. I inledningskapitlet väcks många intressanta frågor om svårigheten att ringa in fenomenet, och hur gränser mellan högt och lågt, genrebestämmelser och genusaspekter utmanas i Twilighttexterna. Samtidigt finns det redan i introduktionen en indikation på deras förutsägbara förmåga att också befästa en mainstreamkultur och västerländska normativa värderingar och förväntningar. Antologin består sedan av fyra avdelningar uppdelade efter olika teman (i turordning): "bodies and experiences", "readers and fans", "market and media" och slutligen "vampires".

En utgångspunkt för antologin är begreppet "convergence culture" så som det definierats och diskuterats av Henry Jenkins. I inledningen beskrivs detta fenomen som "an extremely widespread, creative universe where consumption spawns production and vice versa" (17). Med detta antar jag att antologins redaktörer menar den värld av information, artefakter och bilder som Meyers romaner har gett upphov till. Detta nämns endast i förbigående i introduktionen vilket kan ge en viss frustration i den fortsatta läsningen av antologins olika bidrag. Jag återkommer till detta senare. Inledningsvis är det också tydligt uttryckt att begrepp som "culture industry", "business", "consumer culture" och "contemporary society" är betydelsefulla

för uppsatsernas olika analyser. Antologin fattar alltså ett mycket brett grepp om hela det fenomen som är "Twilight".

Den första avdelningen består av litteraturanalyser som framför allt behandlar den kvinnliga huvudpersonen Bella. Därav finns det också ett fokus på genus, kroppslighet och heteronormativitet. Antologins första analys, "The body project" av Karin Nykvist, är en lämplig introduktion till de texter som följer. I sin analys visar hon med hjälp av talande exempel från romanerna, och relevanta utblickar till andra populärkulturella texter, kroppens betydelse i Bellas utveckling. Nykvists text väcker ett intresse för en fortsatt diskussion om både Twilight och vår tids kroppskultur. En annan uppsats som också ger upphov till en diskussion utöver analysens innehåll är Mariah Larssons text om den kvinnliga blicken och manliga begärsobjekt. Larsson tar avstamp i feministiska filmforskarens analyser om blickens betydelse och maktstrukturer, men menar att dessa diskussioner måste utvecklas och vara lyhörda för hur blick och begär skildras i dagens filmer. Filmatiseringen av den första romanen är ett exempel på när en omkastning av den vanligtvis manliga blicken har inträffat, och den sökande blicken är kvinnans och begäret riktas mot ett manligt objekt, menar Larsson. Detta är en givande utgångspunkt för en diskussion om fler liknande fenomen i dagens populärkultur. Har maktrelationerna i filmmediet börjat skrivas om?

Den andra avdelningen i antologin ägnas åt läsarna och läsningen av Twilight. I en rad lättillgängliga och väl sammanhållna uppsatser lyfts det universum som bygger på Twilight fram, som läsoplevelse, fanfiction, chatt och annan rekvisita i fansens värld. Särskilt intressant är Malin Isakssons och Maria Lindgren Leavenworths uppsats om de alternativa skildringar som skapas i fanfiction, där ursprungstextens normer kring bland annat kön ifrågasätts och stöps om. Poängen med deras material är inte att fullkomligt dekonstruera de ursprungliga texterna, utan snarare att bygga på det persongalleri och de händelser som redan finns genom att pröva andra drivkrafter och konstellationer mellan de fiktiva personerna. Även Annbritt Palos och Lena Manderstedts uppsats om läsarnas inlägg i bloggar och nättidningar öppnar en ny bild av Twilightläsarnas reaktioner och diskussioner. Uppsatsförfattarna visar på ett förtjänstfullt sätt och med hjälp av en mycket gripbar genusteoretisk bakgrund att läsarnas diskussioner om romantiska relationer, feminism, sexualitet och makt proble-

matiserar heteronormativiteten i Meyers romaner. Christina Olin-Scheller går in på en mer materiell aspekt av Twilightvärlden i en uppsats om fansen och den nästan oöverskådliga uppsjö av information och artefakter som kan förekomma inom s.k. "fandom". I centrum av detta universum finns Meyers romaner, som intar en särskild position som ursprungskälla till den värld som sedan vecklar ut sig. Olin-Scheller visar genom sitt material hur fansen förhåller sig till personerna i romanerna och till varandra. Interaktionen med andra, med fiktionen som referenspunkt, är en viktig del i fansens mottagande, förståelse och identitetskonstruktion.

Olin-Schellers uppsats är en lämplig avslutning på avdelningen om läsarna eftersom den låter fansen framträda tydligt och är lyhörd gentemot den värld de byggt upp. Nästa avdelning behandlar marknaden och medierna, och inleds med en väl sammanhållen och intressant analys av en särskild genre i underhållningsbranschen, nämligen intervjun med en filmstjärna. Helle Kannik Haastrup granskar dels pr-greppet, där filmstjärnor används i syfte att marknadsföra deras senaste film, dels hur artiklarna är uppbyggda till både form och innehåll. Med en intervju i modemagasinet *Elle* med skådespelerskan Kristen Stewart, som spelar Bella, belyser Kannik Haastrup beröringspunkter mellan den "riktiga" filmstjärnan och hennes rollfigur på bio-duken. I detta fall understryks flera av den fiktiva personen Bellas särskilda egenskaper, som också tillskrivs Stewart i reportaget. Förutom att Kannik Haastrup ger en intressant inblick i hur kändisskap skapas och förvaltas i vissa media kompletterar hennes uppsats den föregående av Olin-Scheller. På så vis sammanlänkas läsare och fans med den produkt som konsumeras och det sätt på vilket den marknadsförs och säljs.

En uppsats som kanske lika gärna hade kunnat placeras i det föregående avsnittet om läsare och fans är Maria Verena Sieberts text om synen på läsaren. Här jämförs Harry Potter-romanernas läsare med Twilights läsare ur aspekter som kön, ålder och makt. Både Rowlings och Meyers romaner läses av vuxna, ungdomar och barn. Detta är långt ifrån ett oskyldigt ämne, utan präglad av stigmatisering och skuldbeläggande som så många andra gränsöverskridande fenomen. Dock finns det en väsentlig skillnad mellan Harry Potter och Twilight. Twilight, som huvudsakligen läses av kvinnor, blir dubbelt stigmatiserad på grund av läsarnas kön. I en diskussion om den grupp fans som är mammor, och som benämner sig själva "Twi-

Moms”, visas detta stigma i sin mest extrema form. Den vuxna kvinnan som läser Meyers romaner är inte bara barnslig, hon har också dålig självkontroll, bristande verklighetsförankring och hennes kapacitet att vara en ansvarsfull mor ifrågasätts. Verena Sieberts analys pekar på skillnader och hierarkier i såväl små kollektiv med fans och läsare som kan utvecklas kring ett litterärt fenomen, som maktstrategier och status i samhället i stort.

Den sista avdelningen innehåller uppsatser som på olika vis behandlar kulturella föreställningar om vampyrer. Den inledande uppsatsen av Györgyi Vajdovich ger en intressant inblick i vampyrmotivets utveckling i filmhistorien och avsaknaden av många av skräckgenrens utmärkande egenskaper i *Twilight*. Den andra uppsatsen av Taliah Polack situerar den manlige huvudpersonen Edward Cullen i en litterär kontext genom att läsa honom som en byronsk hjälte. Analysen fördjupas ytterligare genom att också peka ut drag som avviker från den byroniske hjälten, som den kristna symbolik som omger Edward. Avsnittet, som kort och gott benämnts ”vampires”, avslutas med en uppsats av Pierre Wiktorin som gör en kortfattad historisk exposé över vampyrmytologin och avrundas med en diskussion om religiositet och moraliska förebilder i vårt moderna samhälle.

Det är ambitiöst att försöka ge en bild av fenomenet *Twilight*, och denna antologi lyckas onekligen visa det myller av litterära och sociala företeelser som Meyers romaner har gett upphov till. Likaså lyckas flera av uppsatserna demonstrera det spänningsfält som litteratur och film befinner sig i, där normer cementeras, utmanas och skrivs om. Framför allt tänker jag på de uppsatser som tangerar kön och normativitet i såväl Meyers verk som i fanfiction. De uppsatser som behandlar litterär status och maktaspekter i förhållande till läsarskaran kan också lyftas fram i detta sammanhang. Detta helhetsgrepp kan dock också ge upphov till viss frustration, vilket har att göra med att diskussionen om *Twilight* som ett uttryck för ”convergence culture” avklaras alltför hastigt i introduktionen. Dels hade en tydligare markering av att detta är en utgångspunkt i antologin behövt skrivas in, dels hade en fördjupad diskussion av vad begreppet innebär behövts. Det något splittrade intryck som antologin slutligen landar i har också att göra med att det inte finns något efterord, som hade kunnat samla och diskutera uppsatsernas olika resultat. Här hade det inte minst funnits en möjlighet att fånga upp tråden om ”convergence culture” och på så vis ansluta

till introduktionen och rama in de olika analyserna.

Det är ganska sällan en antologi blir läst från pärm till pärm. I de fall då detta inträffar är det viktigt att avdelningarnas disposition fungerar bra liksom den ordning i vilken de olika uppsatserna kommer. Vad denna antologi anbelangar fungerar både avdelningarnas disposition och uppsatsernas inbördes fördelning bra. Det är inte minst lyckat att placera de avdelningar och uppsatser som behandlar läsare och marknad i anslutning till varandra. Likaså ger det en viss indikation på att dessa är en central del av *Twilight* universumet. Däremot ställer jag mig lite mer frågande till rubrikerna på den första och sista avdelningen. Medan rubrikerna på andra och tredje avdelningen (”readers and fans” respektive ”markets and media”) tydligt visar vad det handlar om är däremot rubriken ”bodies and experiences” tämligen luddig. Avdelningarna som handlar om läsarna, fansen, marknaden och medierna hänvisar till faktiska grupper eller fenomen som har en gripbar roll i *Twilight* världen. Den första avdelningen består av litterära analyser, förvisso om kroppen och sådant som på olika sätt har att göra med kroppslighet, men för att matcha de tydliga rubriker som hänvisar till andra och tredje avdelningen hade det varit bra med en mer konkret rubrik. Nu vet jag inte riktigt om det är Bellas kroppslighet som åsyftas, eller om det är fansens kroppar – eller om det är kroppskultur i största allmänhet. Förvisso finns kopplingar mellan dessa ”kroppsligheter”, vilket lyfts fram i flera av uppsatserna. Om en sådan glidning är avsiktlig vid valet av rubrik, eller tolkas in i rubriken, kan det ge upphov till en intressant diskussion. Den sista avdelningens uppsatser har idéhistoriska och kulturvetenskapliga utgångspunkter, vilket inte heller framgår så tydligt av rubriken ”vampires”. En rubrik ska, enligt min mening, i möjligaste mån vara tydlig och instruktiv snarare än vag och tentativ. Kanske borde rubriken snarare indikera vilket slags läsning uppsatserna består av än vad analyserna behandlar?

Slutligen vill jag ställa frågan om vad en sådan här bok kan användas till. *Twilight* finns på en del kurslistor, kanske oftast på litteraturlistor för kurser om ungdomars läsning. Personligen har jag upplevt att det är lite svårt att använda *Twilight* i undervisningen på grund av att många studenter uttrycker starka känslor för eller mot boken. Å ena sidan händer det att dessa starka ställningstaganden står i vägen för en givande diskussion om verket. Å andra sidan kan en diskussion där starka åsikter redan finns bli mycket intressant och leda till

andra samtalsämnen om läsning och litteratur. I vilket fall kan det vara en pedagogiskt knepig situation. Analyser om Meyers romaner, filmatiseringarna och det enorma fenomen som *Twilight* utgör, kan komma väl till pass i en sådan problematisk undervisningssituation. Jag kan tänka mig att flera av uppsatserna i *Interdisciplinary Approaches to Twilight* skulle kunna användas i undervisningen. I synnerhet tänker jag på Nykvists, Isakssons och Leavenworths, Kannik Haastrups, Palos och Manderstedts samt Verena Sieberts uppsatser. Dessa är väl sammanhållna, tämligen lättillgängliga och uppmanar till en fortsatt diskussion om olika aspekter av *Twilight*-fenomenet samtidigt som de också väcker en nyfikenhet på annan litteratur, medier och samtidskultur.

Linn Areskoug

Johnny Kondrup, *Editionsfilologi*. Museum Tusulanum. København 2011.

De flesta textutgivare (också kallade *editionsfilologer*) erövrar sin textkritiska kompetens inom särskilda utgivningsprojekt och institutioner. Längre har sådana projekt och deras kunskaper varit isolerade från varandra, inte sällan i form av enmansföretag. Detta är sedan ett par decennier tillbaka på väg att ändras. Dels sker textutgivning allt oftare i form av tvärinstitutionella projekt, dels ökar antalet formella och informella kontaktytor för utbyte av kunskap och erfarenheter mellan textutgivare, framför allt internationellt. Tecken på detta är åtskilliga EU-finansierade samprojekt kring digital textutgivning, samt nya nätverk och sammanslutningar som blivit betydelsefulla under de senaste 20 åren, bl.a. Networked Infrastructure for Nineteenth-Century Electronic Scholarship (NINES) för den nordamerikanska sfären, European Society for Textual Scholarship (ESTS) för den europeiska samt Nordiskt nätverk för editionsfilologer (NNE) för den nordiska. Samtidigt har det skrivits egendomligt få handböcker och kursböcker i ämnet. Det finns en uppsjö av tematiska antologier i allehanda delfrågor inom textutgivning, men få guider och handböcker. De som finns har redan pensionerats av den digitala utvecklingen, t.ex. Thomas Tanselles *A Rationale of Textual Criticism* (1989) eller Peter Shillingsburgs *Scholarly Editing in the Computer Age* (1996). De är dessutom resonerande och erbjuder ingen direkt kokbokshjälp till novisen.

Ett inte helt lyckat försök till sådan gjordes 2008 av Erick Kelemen (*Textual Editing and Criticism. An Introduction*).

Varken någon kokbok eller någon resonerande, modern och utförlig översikt inom textkritik och vetenskaplig textutgivning finns på ett skandinaviskt språk och med ett skandinaviskt perspektiv. Den hugade får samla ihop ett urval av artiklar i t.ex. NNE:s skriftserie – dock vänder sig dessa sällan till novisen. Det finns också särskilda kapitel om textutgivning i Rolf DuRietz' *Den tryckta skriften* (1999), men även om dessa är läsvärda är de inte lämpade att utgöra handbok för editionsfilologen som står i begrepp att påbörja en textutgivning. Det närmaste vi kan komma på svensk mark är nog Paula Henrikssons fina bok *Textkritisk utgivning. Råd och riktlinjer* (2007). Dock är den koncentrerad till de syften och de typer av textmaterial som är relevanta för i första hand Svenska Vitterhetssamfundet, och har inte som främsta syfte att ur ett fågelperspektiv beskriva flera olika principer och strategier för olika områden och aktörer inom textutgivning.

Det stora översiktsverk om textutgivning, *Editionsfilologi*, som nu skrivits av Johnny Kondrup, professor vid Institutet för Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Köpenhamns universitet, erfaren textutgivare (av bl.a. Søren Kierkegaard) och initiativtagare till ovan nämnda NNE, svarar därför mot ett reellt behov. Det är ett mycket fint arbete på 553 sidor, frukten av många års forskning och arbete i ämnet. Kondrup är brett påläst, och hans genomgång knyter samman den äldre, klassiska med den allra senaste forskningen på många delområden inom textutgivning, textkritik och teknik.

Dispositionen i boken följer i huvudsak textutgivarens arbetsprocess, från val av utgåvetyp (kap. 2), val av källor (kap. 3), jämförelser, emending och etablering av text (kap. 4), hantering av versioner och varianter (kap. 5–6), kartläggning av det ederade verkets framväxt och författarens arbetsprocess, kommentering (kap. 9), fram till publicering i digital form (kap. 10). Dock har de långa kapitlen 7 och 8 (på sammantaget nästan hundra sidor) om bibliografisk analys av källdokumentet respektive manuskriptbeskrivning placerats långt fram i den här dispositionen, trots att dessa stadier normalt infaller tidigt i arbetet, men Kondrup har goda pedagogiska skäl för den placeringen (s. 32).

Bokens inlaga är vacker och behaglig att läsa, illustrationerna är väl valda och håller hög teknisk klass. Exempelvis är de färgillustrationer som lager